

si hom no sabés res de Llull, Shakespeare o Cervantes, hi trobaria precisament això: un llibre d'aventures.

Ple de joc, humor i sexe, com l'autor ens té acostumats, la novel·la sug-

gereix una mena de trama paneuropea, una conjura secreta d'inspiració. Aquesta conjura, fet i fet, és l'art.

ARIÀ PACO ABENOZA

Jaufré

Traducció i estudi d'Anton M. Espadaler. Editorial Barcino, «Biblioteca Barcino», 2021

Quan l'any 2015 Anton M. Espadaler va publicar la traducció catalana de la *Flamenca* (Publicacions de la Universitat de Barcelona), sabia que encara no havia acabat la feina. Sabia que l'havia de completar amb la traducció de l'altra gran novel·la occitana, el *Jaufré*, dues obres magnífiques escrites al segle XIII en terra de trobadors i que, davant de la proliferació de manuscrits i poesia trobadoresca, posen en evidència que la narrativa occitana existeix com una excepció, com va deixar establert Alberto Limentani fa molt de temps (Alberto Limentani. *L'eccezione narrativa. La Provenza medievale e l'arte del racconto*. Einaudi Editore, 1977).

Per això cal celebrar amb bombo i platerets la publicació de la traducció catalana del *Jaufré*: perquè culmina amb èxit una bona feina i perquè posa a l'abast del públic català culte una obra fonamental de l'edat mitjana que, a més, té el mèrit de ser molt divertida. El *Jaufré*, una obra anònima d'autoria catalana, datada possiblement a finals del regnat de Jaume I, conté tots els elements de la matèria de Bretanya i hi afegeix l'aparició de dos episodis còmics, que obren i tanquen la novel·la amb gran mestratge. A l'arrencada, el rei Artús és arrossegat per una bèstia grossa i fera que el condueix a dalt d'un penya-segat, mentre, a sota, els cavallers de la cort es despullen i munten un matalàs amb la roba per si de cas el rei s'estimba. Al final, el rei Artús arrenca el vol enganxat a les urpes d'un ocell gegant que acaba per deixar-lo a terra, sa i estalvi. A l'entremig, hi ha l'insult a la cort

característic de la narrativa artúrica, el cavaller valent (Jaufré) que s'ofereix a venjar l'afrenta del malvat (Taulat de Rogimont) i l'aprenentatge cavalleresc que passa necessàriament per l'aprenentatge amorós. Jaufré i Brunissenda s'enamoren només de veure's (encara que es facin pregar una miqueta) i, després d'una escena memorable i de gran subtileza psicològica com és una nit d'insomni amorós que pateixen tots dos alhora i per separat, la història s'acaba amb un final feliç i matrimonial, com hi acaben *l'Erec i Enide* o *El cavaller del lleó* de Chrétien de Troyes, el *Paris e Viana* o el *Curial e Güelfa*. La poesia trobadoresca és necessàriament adulterina. La prosa, no.

Anton M. Espadaler ha fet una feina esplèndida. El text es presenta en la versió occitana (en vers) i la traducció (en prosa) en pàgines acarades, que permeten comprovar la destresa del traductor o llegir només el text traduït com si fos una novel·la del segle XXI. Així ha quedat l'episodi dels cavallers que es despullen als peus del penya-segat:

«Immediatament tots es van començar a despullar de pressa. Hauríeu vist portar corrents els seus vestits, mantells i capes. No els va quedar cap peça: ni mitges ni camisa ni bragues es van deixar per treure. I un cop tots despullats van fer amb els vestits una pila tan gran sota el rei que, si de sobte hagués caigut, estic segur que no s'hauria fet mal.

»I quan la bèstia ho va veure, va fer com si volgués anar-se'n i va moure una mica el cap. Els de sota van fer un crit espantós i ple d'angoixa, i es van posar de genollons, pregant a Déu que protegís el rei i els el tornés sa i estalvi. Aleshores la bèstia va ajuntar els quatre peus i va saltar enmig d'ells, i tot seguit va deixar caure el rei, que tenia a les banyes, i es va convertir en un cavaller bell, apersonat i gentil [...]» (p. 41).

El text traduït apareix net, sense notes a peu de pàgina que en puguin enfarregar la lectura. Les explicacions a cada passatge es presenten a banda, en l'apartat final «Notes i comentaris», cosa que em sembla un encert editorial. El volum conté un prefaci de presentació de l'obra molt breu (nou pàgines), pensat per a tots els públics, i un postfaci més llarg (gairebé quaranta), que analitza a fons la novel·la i recull les dades actualitzades de tots els estudiosos que han dedicat anys a l'estudi de l'obra.

Al meu parer, al prefaci i al postfaci hi ha dues idees essencials. La primera és la valoració de la comicitat del text, que no tots els estudiosos han sabut veure ni valorar i cosa que implica acceptar-ne una redacció tardana (1272-1276). La comicitat del *Jaufré* sorgeix de l'exageració, de l'acumulació d'escenes previsible alterades per algun detall que les distorsiona i, sobretot, sorgeix del fet que l'anònim s'hi diverteix (p. 645). La segona idea

és la contextualització històrica a la Provença de la segona meitat del segle XIII. Segons Espadaler, el *Jaufré* s'ha d'entendre com una resposta literària que significa una oposició frontal als angevins. Si l'obra es va redactar enmig del conflicte entre els capets i els catalans a Provença (simplificant-ho molt, el comtat havia passat a mans dels capets contra la voluntat de Jaume I en casar-se Beatriu de Provença amb Carles d'Anjou el 1246), en parodiar elements essencials de la matèria de Bretanya, l'obra s'hauria d'entendre com un enfrontament cultural al món francès, ple de tornejos per exemple, que són ben escassos al *Jaufré* (només n'hi ha un). Aquesta lectura en clau de sirventès (per dir-ho amb terminologia trobadoresca) porta Espadaler a anar més enllà i a trobar simbolisme a alguns dels personatges: «Comprenc que en una obra antiangevina hom estigui temptat de veure en Felló el parenc i cruel i rebutjat Carles d'Anjou, i fer de la terra de la fada una metafòrica

Provença, o una no menys metafòrica Sicília, i de Jaufré, el rei aragonès alliberador» (p. 647). Però també afirma que no s'ha de buscar simbolisme a tot el que esdevé a la novel·la, perquè moltes de les accions que hi passen no tenen cap més significat que l'oportunitat del moment. Si quan arriba al castell de Montbrú, Jaufré s'adorm al jardí és, senzillament, perquè té son. L'atzar sempre ha tingut un paper rellevant en la bona literatura.

Si fins ara volíem llegir aquesta magnífica novel·la en una prosa que ens la fes propera, ho havíem de fer en la traducció francesa de Michel Zink, la castellana de Gómez Redondo, que conté un pròleg amb algun desencert interpretatiu (com considerar que a l'autor o als dos autors anònims els falta geni) o en la italiana de Charmaine Lee, més posada al dia per raons cronològiques. La traducció d'Anton M. Espadaler posa fi a una anomalia cultural que ha durat massa anys.

ANTÒNIA CARRÉ